

Данило ВАНЬКОВИЧ
Назар ДЕМЧИШАК
Мирослав КУЛЬЧИЦЬКИЙ

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто окремі аспекти інвестиційної безпеки та відкритості економіки України. Розкрито вплив інвестиційної безпеки та рівня відкритості національного господарства на фінансові можливості забезпечення інвестиційної діяльності в Україні.

Відновлення високих темпів економічного зростання, досягнутих упродовж 2000–2007 рр., та продовження структурних реформ в Україні у напрямку забезпечення стабільного економічного розвитку та гарантування належних соціальних стандартів для громадян обумовлюють потребу в акумулюванні фінансових ресурсів із зовнішніх і внутрішніх джерел. Такі ресурси повинні першочергово спрямовуватись на фінансове забезпечення інвестиційних процесів у державі, адже необхідність досягнення належної динаміки останніх у посткризовому періоді є особливо актуальною з огляду на довгострокові перспективи розвитку національної економіки.

Теоретико-прикладні аспекти формування фінансових можливостей (фінансового потенціалу) забезпечення інвестиційної діяльності з урахуванням різноманітних чинників впливу були предметом досліджень таких науковців, як: О. Барановський, І. Должанський, К. Іоненко, Л. Каховська, Т. Клименко, Л. Костирко, М. Крупка, А. Лучка, Ю. Пасічник, Н. Саїнчук, І. Чуницька, О. Юркевич та ін.

Проте у сучасній економічній літературі недостатньо розкриті фінансові можливості

забезпечення інвестиційних процесів у контексті одночасного гарантування інвестиційної безпеки держави та за відповідного рівня відкритості національної економіки.

Метою статті є оцінка фінансового потенціалу забезпечення інвестиційної діяльності з урахуванням впливу рівня відкритості економіки та інвестиційної безпеки.

Під фінансовим потенціалом інвестиційної діяльності розуміємо фінансові можливості забезпечення інвестиційної діяльності, що визначаються обсягом фінансових ресурсів інвестиційного спрямування та ефективністю їх використання на макро-, мезо- та мікрорівнях економічної системи [5].

У структурі фінансового потенціалу інвестиційної діяльності доцільно виокремити такі елементи:

- видатки розвитку державного і місцевих бюджетів;
- чистий прибуток підприємств;
- заощадження населення;
- фінансові ресурси інвестиційного спрямування банківської системи та небанківських фінансово-кредитних установ;

- прямі і портфельні іноземні інвестиції;
- зовнішні фінансові ресурси інвестиційного спрямування (інвестиційні кредити тощо) [5].

Враховуючи наявність у наведеній структурі таких елементів, як прямі та портфельні іноземні інвестиції, а також зовнішні фінансові ресурси інвестиційного спрямування, очевидною є суттєва залежність процесу формування потенціалу від рівня відкритості національної економіки.

Необхідно зазначити, що традиційно поняття “відкритість” економіки пов’язують із економічними характеристиками, які визначають можливості країни щодо активної участі у міжнародному співробітництві в розрізі найрізноманітніших його аспектів. Саме високий рівень інтеграції у міжнародний простір поглиблює спеціалізацію, сприяє ефективному розподілу ресурсів, науково-технічному прогресу у світових масштабах. З іншого боку, він може створювати загрози економічній безпеці країни. Традиційно показниками відкритості економіки є експортна та імпортна квота у ВВП, частка іноземних інвестицій у ВВП, а також спеціальні індекси, що обчислюються науковими центрами, рейтинговими агентствами тощо (індекс глобалізації, індекс економічної свободи та інші).

До всебічної оцінки рівня відкритості економіки та з’ясування її впливу на формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності необхідно підходити комплексно, враховуючи низку основних складових цього поняття, зокрема:

- зовнішньоторговельна відкритість;
- фінансово-інвестиційна відкритість;
- науково-технологічна відкритість;
- політико-правова відкритість;
- соціально-комунікативна відкритість.

Зовнішньоторговельна відкритість пов’язана із залученням країни у торговельні відносини та характеризується динамікою

експорту й імпорту, є найбільш показовою з точки зору статистики. Фінансово-інвестиційна складова відкритості пов’язана із рухом капіталів, можливістю участі в ньому країни, а також залучення необхідних обсягів іноземних інвестицій. Володіння науковими і технологічними розробками у сьогоднішніх умовах є однією із передумов ефективної участі у міжнародній торгівлі, дає змогу країні позбутися статусу сировинного “придатку”. Політико-правова складова відкритості економіки характеризується рівнем залучення у світовий політико-правовий процес, дотримання стандартів міжнародного права, участю у міжнародних організаціях і програмах. Соціально-комунікативний аспект пов’язаний із активністю міжнародного спілкування, зокрема ділових поїздок, участю у міжнародних конференціях тощо.

Економіка України, враховуючи перелічені вище аспекти та показники платіжного балансу держави упродовж останніх років, є відкритою, відтак, тісно інтегрована у світове господарство. Тому фінансовий потенціал інвестиційної діяльності та можливості його нагромадження повинні аналізуватись з обов’язковим урахуванням впливу міжнародних фінансових ринків і фінансових інституцій.

За дослідженнями журналу *Foreign Policy* публікується індекс глобалізації. Цей показник, на відміну від традиційних (експортна, імпортна квоти у ВВП, частка іноземних інвестицій у ВВП), передбачає комплексний підхід до оцінки найрізноманітніших параметрів відкритості. У межах індексу глобалізації враховують та окремо обчислюють індекс економічної, індекс політичної та індекс соціальної глобалізації.

Україна за індексом глобалізації у 2010 р. посіла 46 місце з-поміж 208 країн [2]. Лідерами виявилися Бельгія та Австрія, а серед країн пострадянського простору найвище, 26 місце посіла Естонія (табл. 1).

Таблиця 1

**Індекс глобалізації та його складові у 2010 р.
(місце окремих країн у загальному рейтингу)**

Країна	Індекс глобалізації	Індекс економічної глобалізації	Індекс соціальної глобалізації	Індекс політичної глобалізації
Бельгія	1	6	4	3
Австрія	2	10	2	4
Нідерланди	3	4	5	7
Чехія	12	13	15	28
Словаччина	16	16	14	50
Польща	23	37	26	9
Естонія	26	7	32	42
Словенія	28	24	31	55
Литва	33	27	45	63
Латвія	37	21	38	123
Росія	42	92	39	42
<i>Україна</i>	<i>46</i>	<i>70</i>	<i>64</i>	<i>41</i>
Туреччина	56	73	106	18
Грузія	69	76	101	138
Казахстан	73	55	81	95
Киргизтан	82	99	103	97
Туркменістан	156	200	129	162
Сомалі	205	195	180	177

Приблизно ідентичні значення розглянутого індексу у попередні роки дають підстави говорити про тенденційно високий ступінь залучення економіки України у міжнародну та підтверджують її відкритість.

Якщо розглядати індекс глобалізації в розрізі його основних елементів, то за рівнем політичної складової у 2010 р. Україна посіла 41, соціальної – 64 місце, однак за індексом економічної глобалізації – лише 70 місце [2]. Це свідчить про наявність гострих проблем власне економічного характеру та, головне, про несприятливість інвестиційного клімату. Ці фактори обов'язково треба враховувати при вивченні фінансових можливостей забезпечення інвестиційних процесів в державі.

Водночас доцільно відзначити суттєву залежність процесу формування потенціалу від зовнішніх фінансових ресурсів (прямих і портфельних інвестицій в Україну та інших зовнішніх фінансових ресурсів інвестиційного спрямування), частка яких у 2002–2010 рр. тенденційно залишалася суттєвою, що певною мірою характеризує і рівень відкритості вітчизняної економіки (рис. 1).

В свою чергу, враховуючи наведені на рис. 1 показники, зокрема високу частку зовнішніх фінансових ресурсів, можна стверджувати, що важливе значення у процесі фінансового забезпечення інвестиційної діяльності та формування відповідних фінансових можливостей для цього має фінансова та інвестиційна безпека.

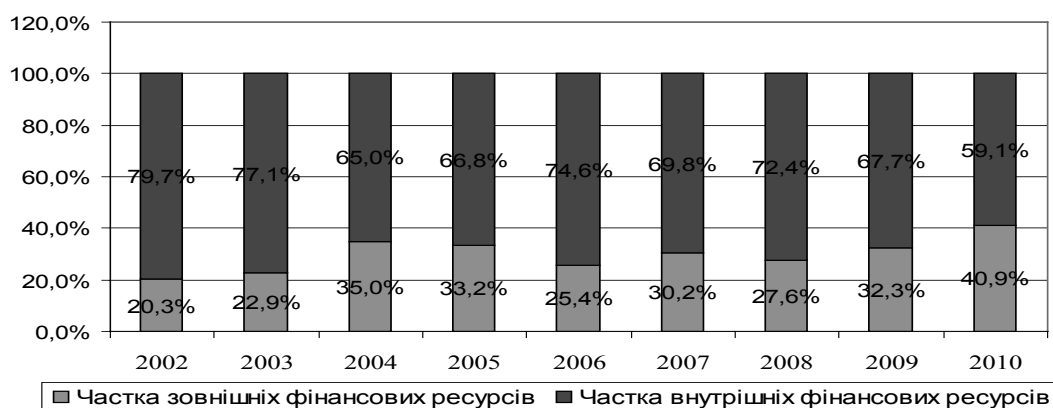

Рис. 1. Відкритість фінансового потенціалу інвестиційної діяльності у 2002–2010 рр., % [5]

На думку вітчизняного вченого О. Барановського [1], фінансова безпека є важливою складовою частиною економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, відображається через систему критеріїв і показників її стану, які характеризують збалансованість фінансів, наявність відповідних золотовалютних запасів тощо. У цьому контексті під інвестиційною безпекою дослідник розуміє досягнення певного рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти інвестиційні потреби національної економіки з урахуванням ефективного використання і необхідності повернення інвестованих коштів та при оптимальному співвідношенні між внутрішніми і зовнішніми інвестиціями [1].

Окремі науковці вважають, що інвестиційна безпека здебільшого характеризується здатністю накопичувати ресурси. Також під нею розуміють такий рівень інвестування економіки, який забезпечує економічне зростання, реструктуризацію та переозброєння галузей і виробництв [3]. Фахівцями Міністерства економіки запропоновано таке тлумачення інвестиційної безпеки: “Це такий

рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатний забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів”[4].

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що безпековий аспект формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності повинен ґрунтуватись на досягненні оптимального співвідношення його складових, недопущення значних диспропорцій і загроз надмірної залежності процесу формування потенціалу від окремих елементів. Безумовно, найвищу інвестиційну небезпеку становлять такі складові фінансового потенціалу інвестиційної діяльності, як прямі іноземні і портфельні інвестиції. Це пов'язано із загрозами поглиблення дисбалансів розвитку окремих галузей, монополізацією і руйнуванням конкуренції на ринку, неспрямованістю на їх реінвестування, негативним соціальним впливом тощо. Саме на уникнення або ж мінімізацію таких загроз потрібно спрямовувати заходи державного регулювання.

Сучасні світогосподарські процеси та виклики глобалізованої економіки потребують адекватного реагування з боку держав з метою відстоювання власних інтересів і збереження ідентичності й економічної важливості для решти світу. Подальше реформування вітчизняної економічної системи та побудова конкурентоспроможного ринкового господарства вимагають окреслення чітких стратегічних орієнтирів розвитку. З-поміж них чільне місце займає проблема формування фінансових можливостей (потенціалу) забезпечення інвестиційної діяльності в країні. В Україні останню треба вирішувати, враховуючи високий рівень відкритості вітчизняної економіки та необхідність гарантування інвестиційної безпеки. При цьому запорукою успіху є максимізація вигод від зростання відкритості (зокрема додаткове залучення ресурсів з-за кордону) при одночасному підтриманні на належному рівні інвестиційної безпеки країни.

Література

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). – К.: КНТЕУ, 2004. – 760 с.
2. Індекс глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch>.

3. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / За ред. академіка С. І. Пирожкова. – К.: НІПМБ, 2003. – 42 с.

4. Наказ Міністерства економіки України “Про методiku розрахунку рівня економічної безпеки України” від 02.03.2007 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmi.gov.ua/control/npd/search>.

5. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України: Монографія / М. І. Крупка, Д. В. Ванькович, Н. Б. Демчишак, М. І. Кульчицький. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 404 с.

6. Чуницька І. Видатки бюджету та збільшення їх позитивних ефектів на формування фінансового потенціалу держави // Економіст. – 2009. – № 2. – С. 52–55.

7. Чуницька І. І. Посилення регулюючого впливу податкових важелів на формування фінансового потенціалу держави // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 5. – С. 59–64.

8. Чуницька І. І. Теоретичні аспекти визначення сутності фінансового потенціалу держави // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Теорія і практика економіки і підприємництва”. – Алушта, 2007. – С. 144–145.

9. Юркевич О. М. Інноваційне спрямування інвестиційного потенціалу фінансових інститутів // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 81–87.